

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในหัวข้อ “เว็บไซต์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในฐานะเป็นแหล่งสารสนเทศเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” นี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาเชื่อมโยงระหว่าง 2 หน่วยการศึกษาหลัก นั่นคือ ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (Global Climate Change Phenomenon) และแหล่งข้อมูลข่าวสารบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ ดังนั้นการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะแบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ

1. แนวคิดและรายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก
2. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง
3. ทบทวนบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและรายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก

สื่อมวลชนในปัจจุบันได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาจากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกอยู่เสมอ ๆ โดยได้พยายามชี้ให้เห็นว่าปัญหานี้ไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป ด้วยรูปธรรมของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย เช่น ปรากฏการณ์เอล นิโน ปรากฏการณ์โลกร้อน ปัญหาความไม่ปกติทางสภาพภูมิอากาศทั้งอากาศร้อนผิดปกติ หรือ การเกิดภาวะฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล หรือ น้ำท่วม เป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะต้องการค้นหาคำตอบถึงบทบาทในการสื่อสารเรื่องปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกของเว็บไซต์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตซึ่งมีขอบเขตการสื่อสารและการคัดเลือกข้อมูลที่กว้างขวางกว่าสื่อมวลชนแล้ว ยังต้องการจะสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุและสภาพปัญหาของปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างรอบด้าน เพื่อนำไปสู่ความตระหนักในการร่วมมือกันเพื่อจัดการปัญหาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนต่อไป

1.1 ความหมายของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก

“การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการไหลเข้าออกของพลังงานความร้อนจากดวงอาทิตย์ในชั้นบรรยากาศซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติทางอุตสาหกรรมที่ได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติไปแล้วอย่างถาวรซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำในปัจจุบันนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตรอยู่ได้มาตลอดบนโลกนี้ (สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์ (แปล), มปป.)

ต้นเหตุสำคัญของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาจากการเพิ่มความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก เช่น มีเทน ไนตรัสออกไซด์ และคลอโรฟลูออโรคาร์บอน (CFCs) ซึ่งเป็นตัวเก็บกักความร้อนในบรรยากาศชั้นล่างทำให้อุณหภูมิเพิ่มขึ้น

ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจกที่ถูกปล่อยออกมาเหล่านี้ เป็นก๊าซที่ช่วยปกคลุมโลกไว้ เปรียบเสมือนผ้าห่มผืนใหญ่ ซึ่งถ้าปราศจากผ้าห่มธรรมชาติผืนนี้แล้ว พื้นผิวโลกจะเย็นกว่าปรกติถึงประมาณ 30 องศาเซลเซียส

แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ กิจกรรมทั้งหลายที่มนุษย์ทำนั้นได้ทำให้ผ้าห่มดังกล่าว “หนาขึ้น” เช่น ถ้าหากเราเผาผลาญถ่านหิน น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ เราจะปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ปริมาณมหาศาลขึ้นไปในชั้นบรรยากาศ กิจกรรมทั่วไปอื่น ๆ เช่น การเลี้ยงวัว การปลูกข้าว ทำให้เกิดการปล่อยก๊าซมีเทน ไนตรัสออกไซด์ และก๊าซเรือนกระจกอื่น ๆ ถ้าก๊าซเหล่านี้มีความเข้มข้นเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าของปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่มีก่อนการปฏิบัติอุตสาหกรรมเชื่อว่าก่อนสิ้นศตวรรษที่ 21 ถ้าหากว่าไม่มีวิธีการใด ๆ ที่ทำให้ให้การปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกช้าลงก็อาจเป็นไปได้ที่การสะสมของก๊าซเหล่านี้จะเพิ่มเป็น 3 เท่าในปี ค.ศ. 2100

1.2 ผลกระทบของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก

สำหรับผลโดยตรงที่จะเกิดขึ้นในทางวิทยาศาสตร์ก็คือการอุ่นตัวขึ้นของโลก (global warming) ประมาณ 1.5 ถึง 4.5 องศาเซลเซียส ภายในช่วง 100 ปีข้างหน้า หากผลกระทบอื่น ๆ ที่จะเกิดตามมาจากการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกนั้น ยังเป็นเรื่องที่ยากจะคาดเดา เนื่องจากผลกระทบนั้นมีลักษณะเป็นลูกคลื่นต่อ ๆ ไปยังส่วนอื่น ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงลักษณะของลมและฝน ระดับน้ำทะเล ซึ่งผลกระทบต่อส่วนเหล่านี้ก็สามารถโยงต่อเนื่องไปสู่ส่วนอื่นๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมนุษย์เอง

โดยเฉพาะในช่วง 1-2 ปีมานี้ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกและปัญหาโลกร้อน (Global Warming) ได้รับการกล่าวถึงมากขึ้นจากสื่อมวลชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในประเด็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอันผิดปกติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา รวมทั้งการรายงานถึงผลการศึกษานักวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก

ทั้งนี้ จากการรายงานข่าวของสื่อมวลชนต่างประเทศเมื่อเดือนกรกฎาคมนี้ ระบุว่าจากการติดตามของนักวิทยาศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาพบว่าช่วง 6 เดือนแรกของปี 2541 เป็นช่วงเวลาที่ร้อนที่สุดเท่าที่เคยปรากฏในสถิติ ซึ่งถือว่าเป็นสัญญาณเตือนที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก โดยนักวิทยาศาสตร์ระบุว่าจะนำไปสู่ภัยธรรมชาติต่าง ๆ ทั้งน้ำท่วม ภัยแล้ง และอากาศร้อนผิดปกติ ที่จะเกิดขึ้นทั่วโลก

เจอร์ล โพลเลย์ (โพลเลย์, 2538) ได้แยกแยะปริมาณของผลกระทบที่จะเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศโลกดังกล่าว ดังนี้

1. ผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร (Food security) เนื่องจากปริมาณฝนที่ลดลง หรือ โอกาสการเกิดมรสุมและพายุฝน เป็นต้น
2. ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทะเล จากการประเมินคาดว่าระดับน้ำทะเลจะสูงขึ้น 6.5 เซนติเมตร ทุก ๆ 10 ปี ซึ่งอาจเกิดน้ำท่วมอย่างฉับพลันหรือปัญหาน้ำเค็มรุกน้ำ

นี้ด ซึ่งมีผลต่อระบบเกษตรกรรมน้ำจืดรวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติทางน้ำ เช่น สัตว์ พืช และแนวปะการัง

3. ผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ซึ่งมีทั้งต่อพืชและสัตว์ ป่าชายเลน ปะการังชายฝั่ง เป็นต้น

4. ผลกระทบด้านสังคมและการเมือง ระบบนิเวศน์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สังคมโลกต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ซึ่งการปรับตัวนี้จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมาก เพื่อใช้จ่ายในการดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในเชิงสังคม และการเมืองได้ ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

นอกจากนี้ สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์ (สิตานนท์ เจษฎาพิพัฒน์, แปล, มปป: 8) ยังได้สรุปตัวอย่างความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ดังนี้

1. ฤดูกาลของฝนอาจจะเปลี่ยนไป คาดว่ากระบวนการระเหยและกลั่นตัวของน้ำในโลกอาจจะเร็วขึ้น หมายความว่าฝนอาจจะตกบ่อยขึ้น แต่น้ำฝนจะระเหยเร็วขึ้นทำให้ดินแห้งเร็วกว่าปกติในช่วงฤดูกาลเพาะปลูก ในบางประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศยากจนอาจจะประสบภาวะแห้งแล้งอย่างรุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน หรือมีขณะนั้นปัญหาความแห้งแล้งจะรุนแรงกว่าเดิม ซึ่งอาจจะทำให้ปริมาณน้ำสะอาดลดลงจนถึงขั้นวิกฤติได้ จากข้อเท็จจริงในขณะนี้พบว่าโลกกำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับน้ำอยู่แล้วจากสาเหตุการขยายตัวของประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อันตรายที่จะตามมาจึงยิ่งชัดยิ่งขึ้น

2. ในบางพื้นที่ เช่น ขั้วโลกเหนือและใต้อาจพบกับภูมิอากาศใหม่ ซึ่งคาดว่าทำให้เกิดความแห้งแล้งเพิ่มขึ้นในหน้าร้อนและอาจจะลดผลผลิตต่อไร่ของพื้นที่เกษตรต่อไร่ในพื้นที่ศูนย์สูตรลงไปร้อยละ 10 ถึง 30 และเป็นไปได้ที่แหล่งผลิตธัญพืชสำคัญอาจจะประสบกับความแห้งแล้งและคลื่นความร้อนมากขึ้น

3. ภูมิอากาศใหม่ดังกล่าว ทำให้เกิดการละลายของภูเขาน้ำแข็งและการพองตัวของน้ำทะเล ทำให้อัตราขึ้นน้ำทะเลสูงขึ้น ยังผลให้เกิดอันตรายแก่พื้นที่ชายฝั่งและเกาะเล็ก ๆ ระดับ

น้ำทะเลโดยทั่วไปสูงขึ้นประมาณ 15 เซนติเมตร ภายในปีค.ศ.2030 และหากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกยังคงดำเนินไปในลักษณะเช่นนี้เรื่อย ๆ น้ำทะเลอาจเพิ่มสูงขึ้นกว่าระดับปัจจุบันถึง 65 เซนติเมตรภายในปีค.ศ.2100 โดยพื้นที่ที่ล่อแหลมที่สุดได้แก่ พื้นที่ที่ประชากรหนาแน่นในประเทศยากจนที่สุดของโลก เช่น บังคลาเทศ ซึ่งได้รับอันตรายจากน้ำท่วมเสมอ ๆ อยู่แล้ว หรืออาจจะจมไปทั้งเกาะเช่น มอลดีฟส์

ผลกระทบและความเสียหายต่าง ๆ เหล่านี้อาจดูเป็นเรื่องไกลตัว แต่หากพิจารณาเฉพาะในบริบทของประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นี้ การเกิดอุบัติเหตุทางธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ไฟป่าในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งรัฐบาลไม่สามารถควบคุมและจัดการกับความรุนแรงของเปลวไฟที่เกิดขึ้นได้ ส่งผลให้หมอกควันปกคลุมไปทั่วบริเวณพื้นที่ประเทศใกล้เคียง ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์และก่อให้เกิดปัญหาความปลอดภัยในการจราจรทั้งทางบกและอากาศ เนื่องมาจากหมอกควันได้บดบังทัศนวิสัย

นักวิชาการหลายท่านระบุว่าเหตุการณ์ไฟป่าดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเนื่องมาจากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ที่เรียกว่า เอล นินโญ ที่ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีความแห้งแล้งมากกว่าปกติ ส่งผลให้ความรุนแรงของปัญหาเพิ่มมากขึ้นเกินกว่าที่มนุษย์จะสามารถจัดการควบคุมได้อีกต่อไป

ขณะที่ในประเทศไทยขณะนี้ปัญหาความแห้งแล้งได้เพิ่มระดับความรุนแรงขึ้นในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่เกษตรในภาคต่าง ๆ ขณะเดียวกันอุณหภูมิโดยเฉลี่ยของประเทศก็เพิ่มขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่าในปีนี้ (พ.ศ.2541) เป็นปีที่อุณหภูมิเพิ่มสูงมากที่สุดในรอบ 100 ปี

1.3 สถานการณ์ความร่วมมือระหว่างประเทศในประเด็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก

ด้วยสถานการณ์ปัญหาจริงที่เกิดขึ้นแล้วในบางภูมิภาคของโลกเช่นนี้และจากผลการใช้แบบจำลองทางคอมพิวเตอร์ของนักวิทยาศาสตร์ของโลก ทำให้เห็นว่าปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกนี้ เป็นปัญหาที่ไม่อาจจะถูกละเลยได้อีกต่อไป นานาประเทศซึ่งมีส่วนร่วมในภูมิอากาศเดียวกันทั้งโลกได้ตระหนักถึงการรับมือกับปัญหาที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกันทั่วโลก

เริ่มต้นจากเมื่อปีพ.ศ. 2531 โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme -UNEP) และองค์การอุตุนิยมวิทยาแห่งโลก (World Meteorological Organization) ได้ร่วมกันจัดตั้ง “คณะกรรมการร่วมนานาชาติว่าด้วยเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” (Inter-governmental Panel on Climate Change - IPCC) ซึ่งเป็นที่รวมของนักวิทยาศาสตร์หลายร้อยคนเพื่อศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกที่เกิดขึ้น และร่วมกันวิเคราะห์ทำนายถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อมนุษยชาติ

การประชุมปฏิบัติการครั้งแรกของคณะกรรมการฯ มีขึ้นในปีถัดมา ได้ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญ ๆ ของปัญหา และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกอย่างละเอียด

ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาครั้งที่ 2 ณ ประเทศบราซิล เมื่อพ.ศ. 2535 (ค.ศ.1992) ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก 52 ประเทศได้ร่วมกันลงนามเพื่อรับรองข้อตกลงระหว่างนานาชาติในนาม “อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพบรรยากาศโลก” (Convention on Global Climate Change) ซึ่งอนุสัญญานี้ถือเป็นที่จุดเริ่มต้นความร่วมมือของนานาชาติในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อรับมือกับปรากฏการณ์ดังกล่าว

“อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” เป็นมาตรการความร่วมมือของโลกเพื่อการจัดการปัญหาดังกล่าว หัวใจของอนุสัญญานี้ คือ การรณรงค์และการ

1.3 สถานการณ์ความร่วมมือระหว่างประเทศในประเด็นปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก

ด้วยสถานการณ์ปัญหาจริงที่เกิดขึ้นแล้วในบางภูมิภาคของโลกเช่นนี้และจากผลการใช้แบบจำลองทางคอมพิวเตอร์ของนักวิทยาศาสตร์ของโลก ทำให้เห็นว่าปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกนี้ เป็นปัญหาที่ไม่อาจจะถูกละเลยได้อีกต่อไป นานาประเทศซึ่งมีส่วนร่วมในภูมิอากาศเดียวกันทั้งโลกได้ตระหนักถึงการรับมือกับปัญหาที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งโลก

เริ่มต้นจากเมื่อปีพ.ศ. 2531 โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme -UNEP) และองค์การอุตุนิยมวิทยาแห่งโลก (World Meteorological Organization) ได้ร่วมกันจัดตั้ง “คณะกรรมการร่วมนานาชาติว่าด้วยเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” (Inter-governmental Panel on Climate Change - IPCC) ซึ่งเป็นที่รวมของนักวิทยาศาสตร์หลายร้อยคนเพื่อศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกที่เกิดขึ้น และร่วมกันวิเคราะห์ทำนายถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อมนุษยชาติ

การประชุมปฏิบัติการครั้งแรกของคณะกรรมการฯ มีขึ้นในปีถัดมา ได้ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญ ๆ ของปัญหา และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกอย่างละเอียด

ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาครั้งที่ 2 ณ ประเทศบราซิล เมื่อพ.ศ. 2535 (ค.ศ.1992) ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก 52 ประเทศได้ร่วมกันลงนามเพื่อรับรองข้อตกลงระหว่างนานาชาติในนาม “อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” (Convention on Global Climate Change) ซึ่งอนุสัญญานี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นความร่วมมือของนานาชาติในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อรับมือกับปรากฏการณ์ดังกล่าว

“อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” เป็นมาตรการความร่วมมือของโลกเพื่อการจัดการปัญหาดังกล่าว หัวใจของอนุสัญญานี้ คือ การรณรงค์และการ

ประสานความร่วมมือระหว่างประเทศต่าง ๆ เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยที่มาตรการที่จะร่วมมือกันนี้จะต้องไม่ขัดขวางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประเทศกำลังพัฒนา

ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการกับปัญหานี้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และทันท่วงที ประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมมากกว่า เป็นผู้ที่แสดงการจัดการปัญหานำร่องไปก่อนในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เนื่องจากประเทศเหล่านี้เป็นต้นตอของการปล่อยถึง ร้อยละ 75 ของปริมาณการปล่อยทั่วโลก ทั้ง ๆ ที่มีประชากรเพียงร้อยละ 25 ของโลก (Bert, 1991: 20)

อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ได้ใช้เวลาประมาณ 2 ปี สำหรับการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศต่าง ๆ และในวันที่ 21 มีนาคม 2537 มีกว่า 120 ประเทศ ให้สัตยาบันต่อการปฏิบัติตามมาตรการและข้อตกลงในอนุสัญญาดังกล่าว

สิดานนท์ เจษฎาพิพัฒน์ (สิดานนท์ เจษฎาพิพัฒน์, แปล, มปป: 9) ได้สรุปกรอบข้อตกลงสำคัญ ๆ ของอนุสัญญาดังกล่าวเพื่อจัดการกับผลกระทบจากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกที่เกิดขึ้น ดังเช่น

1. สนับสนุนให้มีการดำเนินการตามหลักการ “ป้องกันไว้ก่อน” (precautionary principle) แม้จะยังไม่ทราบแน่นอนในผลที่จะตามมาจากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของปัญหา หากผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องที่อาจร้ายแรงและสร้างความเสียหายที่ยิ่งใหญ่ในอนาคต ดังนั้น จึงต้องมีการควบคุมและป้องกันไว้ก่อน
2. เห็นพ้องถึงการจัดทำแผนงานของประเทศสำหรับการชะลอปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยกระตุ้นให้ประเทศสมาชิกมีการแบ่งปันเทคโนโลยีและร่วมมือกันเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ที่มาจากกิจกรรมด้านพลังงาน การขนส่ง การอุตสาหกรรม การเกษตร การป่าไม้ และการจัดการน้ำเสีย

3. กระตุ้นให้มีการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ของสภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพบรรยากาศโลก เพื่อศึกษาและเป็นแหล่งรวมคำแนะนำให้แก่รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ในการดำเนินการ นอกจากนี้แต่ละประเทศจะต้องมีการตรวจวัดแหล่งปล่อยก๊าซเรือนกระจก เช่น โรงงาน และการขนส่ง และแหล่งดูดซับ เช่น ป่าไม้และระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติอื่น ๆ ที่ดูดซับก๊าซเรือนกระจกจากชั้นบรรยากาศ

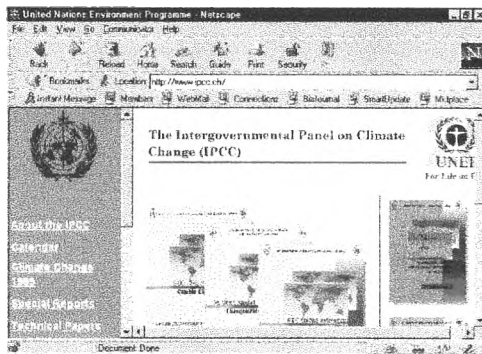
2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่ออินเทอร์เน็ตและที่เกี่ยวข้อง

ด้วยความเป็นสากลของปัญหาและมีผู้เกี่ยวข้องกว้างขวางทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค และระดับโลกของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ดังนั้น การใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสารในเรื่องนี้จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าองค์กรความร่วมมือนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้ล้วนมีแหล่งข้อมูลข่าวสารบนเครือข่าย หรือ เว็บไซต์ ทั้งสิ้น

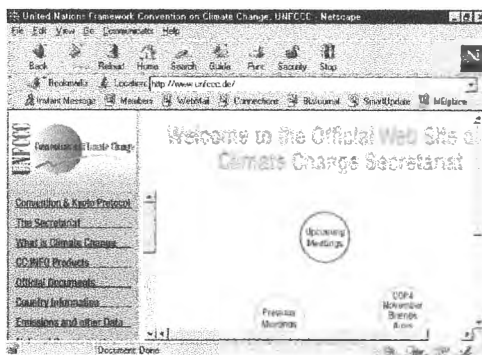
ตัวอย่างเช่น เว็บไซต์ของคณะกรรมการร่วมนานาชาติว่าด้วยเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (Inter-governmental Panel on Climate Change - IPCC) ชื่อ www.ipcc.ch เว็บไซต์ของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environmental Programme - UNEP) ชื่อ www.unep.ch องค์การอุตุนิยมวิทยาโลก (World Meteorological Organization - WMO) ชื่อ www.wmo.ch และยังมีเว็บไซต์โดยตรงเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกขององค์การสหประชาชาติ ใช้ชื่อว่า www.unfccc.de

นอกจากนี้ ยังมีเว็บไซต์ขององค์กรเอกชน องค์กรการศึกษา และรัฐบาลของรัฐหรือประเทศต่าง ๆ ที่ให้ข้อมูล ความรู้ และทัศนะ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้อ่านสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกได้อย่างกว้างขวาง

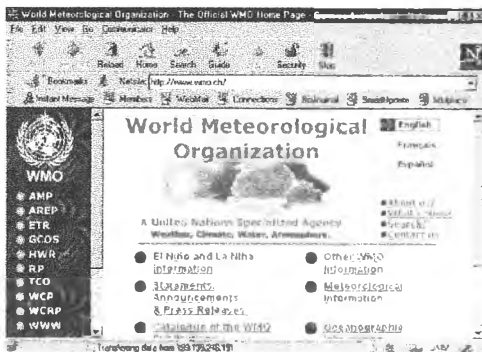
(ดูตัวอย่างเว็บไซต์หน้า 33)

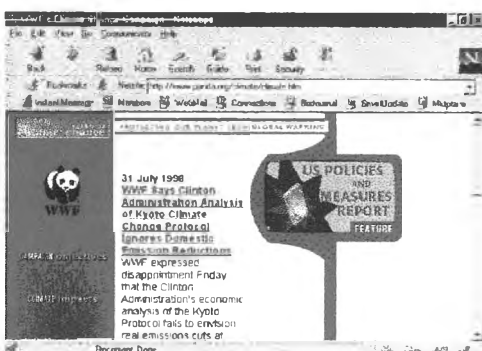
ภาพที่ 8 เว็บไซต์ของคณะกรรมการ
ร่วมนานาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง
ภูมิอากาศโลก

ภาพที่ 9 เว็บไซต์ของสหประชาชาติ

ภาพที่ 10 เว็บไซต์ขององค์การอุตุนิยม
วิทยาโลก

ภาพที่ 11 เว็บไซต์ขององค์กรเอกชน
World Wide Fund For Nature

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการใช้สื่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในเรื่องปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกและประเด็นอื่น ๆ นั้น เป็นช่องทางการสื่อสารใหม่ซึ่งอาศัยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีโทรคมนาคมที่เปิดกว้างสำหรับผู้ส่งสารในทุกระดับสามารถเป็นเจ้าของสื่อได้อย่างเท่าเทียมกัน และสามารถสื่อสารข้อมูลและเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นได้โดยเสรี

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกนั้น เป็นประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับสากลที่ทุกประเทศล้วนจะต้องเป็นผู้เผชิญและรับภาระในการแก้ปัญหาอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ประเด็นดังกล่าวยังมีความซับซ้อนของปัญหาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเรื่องราวที่ต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์อธิบายเรื่องราวและสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ต้องการพื้นที่ และปริมาณข้อมูลที่มากพอสำหรับการสร้างความเข้าใจและความตระหนักให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับสารในทุกระดับทั้งประเทศ ภูมิภาค และโลก

คุณลักษณะเฉพาะของการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์หลายประการทำให้การสื่อสารในรูปแบบใหม่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศถูกกล่าวถึงด้วยความคาดหวังถึงประสิทธิภาพในการสื่อสารที่จะเข้ามาช่วยลดข้อจำกัดอื่น ๆ ของรูปแบบการสื่อสารแบบเดิม ๆ เช่น การสื่อสารมวลชน เป็นต้น

2.1 คุณลักษณะของการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

การสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer-Mediated Communication) หมายถึง ระบบการสื่อสารข้อมูลทั้งที่เป็นข้อความ ภาพ สัญลักษณ์ และเสียง ระหว่างคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่งไปสู่คอมพิวเตอร์อีกเครื่องหนึ่ง หรือหลาย ๆ เครื่อง โดยใช้สื่อกลางคือ ระบบโทรคมนาคม (Telecommunication System) เช่น โทรศัพท์ โทรสาร เคเบิลใยแก้ว หรือดาวเทียม เป็นต้น

โรนัลด์ ไรท์ (Rice, 1989: 439) ได้วิเคราะห์ถึงศักยภาพของการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์ โดยเปรียบเทียบจากคุณสมบัติในการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์และข้อจำกัด (Freedom of constraints) เช่น การกำหนดสถานะของผู้ส่งสาร การผูกขาดความเป็นเจ้าของสื่อ การไม่สามารถเลือกกลุ่มผู้รับสาร

เฉพาะเป้าหมายได้ การกำหนดช่วงเวลาในการรับข่าวสาร หรือ การไม่สามารถเรียกคืนข้อมูลได้ เป็นต้น

2. ขอบเขตการสื่อสาร (Mode or technical band width) ซึ่งหมายถึง ระยะทางระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร หรือเนื้อหาที่สามารถนำเสนอได้หลายลักษณะทั้งที่เป็นคำพูด สัญลักษณ์ หรือ เสียง

3. การสนองตอบและปฏิสัมพันธ์ (Feedback and interactivity) ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถเกิดขึ้นได้โดยสะดวกและในระยะเวลาอันรวดเร็ว

4. การติดต่ออย่างเป็นเครือข่าย (Network flows) ซึ่งมีผลต่อการกระจายตัวรวมทั้งการเข้าถึงสื่อและข้อมูลที่มีการเชื่อมโยงกัน

จากศักยภาพดังกล่าวเราอาจพิจารณาเปรียบเทียบการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์กับสื่อระหว่างบุคคลที่แม้ว่าจะมีศักยภาพในการสนองตอบและปฏิสัมพันธ์ได้ในเวลาอันรวดเร็ว แต่สื่อระหว่างบุคคลดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องการกำหนดเวลาในการสื่อสารที่ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารจะต้องอยู่ร่วมในเวลาเดียวกัน รวมทั้งการกระจายตัวของข้อมูลและการเชื่อมโยงกับเครือข่ายข้อมูลอื่น ๆ ก็ไม่อาจทำได้อย่างง่ายดาย หรืออาจเกิดความผิดพลาดทางการสื่อสารได้ง่าย

หรือเมื่อเปรียบเทียบกับการสื่อสารแบบมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นั้น แม้ว่าจะมีความคล่องตัวและเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์และข้อจำกัดทางการสื่อสารมากกว่าสื่อระหว่างบุคคล แต่หนังสือพิมพ์ก็ยังคงมีจำกัดทางด้านการสนองตอบและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร นอกจากนี้ ขอบเขตการสื่อสารยังคงจำกัดอยู่แค่การสื่อสารที่เป็นตัวหนังสือ หรือรูปภาพ เท่านั้น

หากเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของศักยภาพที่มีอยู่ของการสื่อสารด้วยระบบคอมพิวเตอร์แล้ว จะเห็นว่าการสื่อสารในรูปแบบใหม่นี้เป็นเสมือนการหลอมรวมของลักษณะที่เป็นคุณของการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารมวลชนเข้าด้วยกัน

สำหรับการสื่อสารด้วยระบบคอมพิวเตอร์ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในขณะนี้ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต (Internet)

อินเทอร์เน็ต หมายถึง เครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่ได้รับการพัฒนาและเติบโตมาจากเครือข่ายทางการทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีชื่อเครือข่ายว่า “อาร์ปาเน็ต” (Advanced Research Projects Agency Network - ARPANET) ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกระทรวงกลาโหมประเทศสหรัฐอเมริกากับมหาวิทยาลัยในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย

ต่อมาเมื่อเครือข่ายอาร์ปาเน็ตมีขนาดใหญ่ และมีสมาชิกมากขึ้น จึงได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีเครือข่ายในการเชื่อมต่อให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยการใช้เทคนิคการโต้ตอบหรือ Protocol แบบพิเศษที่เรียกว่า TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) โดยที่ IP เป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่ายอาร์ปาเน็ต

เทคโนโลยี TCP/IP ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครือข่ายของโลกในการจัดการและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารจึงเกิดการสื่อสารรูปแบบใหม่ ที่เรียกว่า “การสื่อสารด้วยอินเทอร์เน็ต” หรือ Internet-based Communication (December, 1996: 20)

และเนื่องจากความสามารถในการเชื่อมโยงเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อการสื่อสารได้อย่างเป็นระบบครอบคลุมทั่วโลก หรือ globally distributed system ของอินเทอร์เน็ต (December, 1996: 18) ทำให้อินเทอร์เน็ตเป็นเสมือนสื่อระดับโลก (global media)

จอห์น ดีเซมเบอร์ (December, 1996: 22) ได้แบ่งลักษณะและรูปแบบการสื่อสารด้วยอินเทอร์เน็ตเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

การสื่อสารจากจุดหนึ่งไปสู่จุดหนึ่ง (point to point) เป็นการสื่อสารข้อมูลส่วนบุคคลจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (electronic mail) เป็นต้น

การสื่อสารจากจุดหนึ่งไปสู่หลาย ๆ จุด (point to multipoint) คือ การสื่อสารของบุคคลหนึ่งไปสู่กลุ่มผู้รับที่เฉพาะเจาะจง

การสื่อสารจากจุดหนึ่งไปยังศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการแบบทั่วไป (point to server broadcast) คือ การสื่อสารข้อมูลของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งที่ส่งไปยังศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการแบบทั่วไปโดยผู้รับสามารถเป็นใครก็ได้ เช่น การสนทนาบนอินเทอร์เน็ต (internet relay chat) หรือเครือข่ายผู้ใช้ข่าวสาร (Usenet news) หรือ ระบบกระดานข่าวคอมพิวเตอร์ (computer bulletin board system - CBBS) เป็นต้น

การสื่อสารจากจุดสู่ศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการเฉพาะกลุ่ม (point to server narrowcast) คือ การสื่อสารจากบุคคลหนึ่งไปยังศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการโดยที่ผู้รับจะต้องเป็นกลุ่มเฉพาะที่อาจเป็นสมาชิก หรือ ลงทะเบียนไว้ และการเข้าถึงข้อมูลนี้จะต้องใช้การใส่ชื่อและรหัสผ่านด้วย

การสื่อสารจากศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการแบบทั่วไป (server broadcast) คือ การเรียกใช้ หรือค้นหาข้อมูลที่เก็บไว้โดยศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการซึ่งผู้ที่สร้างหรือจัดการข้อมูลเหล่านี้ อาจเป็นกลุ่มองค์กร หรือ บุคคลผู้มิศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการ เช่น แหล่งข่าวสารบนเครือข่าย (Web site)

การสื่อสารจากศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการแบบเฉพาะกลุ่ม (server narrowcast) คือ การสื่อสารข้อมูลโดยผ่านศูนย์คอมพิวเตอร์ให้บริการที่ผู้รับที่จะสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้ จะต้องเป็นกลุ่มที่ถูกคัดเลือกโดยเฉพาะ เช่น เป็นลูกค้าในระบบรับข่าวสารผ่านสาร (online news) เป็นต้น

คุณลักษณะพิเศษที่เห็นได้ชัดเจนของการสื่อสารอินเทอร์เน็ตก็คือ ความสามารถในการลดข้อจำกัดเรื่องเวลาและระยะทางในการสื่อสาร (time and space) ออกไปได้อย่างสิ้นเชิง เพราะไม่ว่าผู้ส่งสารหรือผู้รับสารจะอยู่บริเวณซีกโลกใด ๆ ของโลกต่างก็สามารถสื่อสารถึงกันได้เมื่อเข้าไปอยู่ในการสื่อสารอินเทอร์เน็ต

ยิ่งไปกว่านั้น สื่ออินเทอร์เน็ตยังเปิดกว้างสำหรับข่าวสารจากทุกแหล่ง ทำให้ปัญหาของการคัดเลือกข่าวสารโดยระบบตัวแทนหมดไป อีกทั้ง การสื่อสารโดยช่องทางใหม่นี้ ยังปราศจากการควบคุมโดยรัฐ

2.2 ผลกระทบของการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์ต่อปัจเจกชนและสังคม

ผลงานเชิงการคาดการณ์ของนักอนาคตศาสตร์ (Futurists) เช่น Toffler ผู้เขียนเรื่อง คลื่นลูกที่สาม (The Third Wave) และ Naisbitt ผู้เขียนเรื่อง อภินิวโน้มโลก (Megatrends) ที่ได้ทำนายผลกระทบที่จะเกิดจากเทคโนโลยีการสื่อสารในรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอมพิวเตอร์ว่าจะสร้างผลกระทบทั้งต่อวิถีชีวิต และวิถีคิดของปัจเจกบุคคล และจะสร้างผลกระทบต่อสถาบันต่าง ๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม

นอกจากนี้ นักวิชาการบางคนได้กล่าวถึงรูปแบบการสื่อสารใหม่ด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer-mediated communication system -CMCS) นี้ว่าจะทำให้การทำหน้าที่ของสื่อในการรายงานเรื่องราวในสังคมให้แก่ประชาชน (surveillance) มีการพัฒนามากขึ้น โดยมีการโต้ตอบและเป็นการสื่อสารสองทางมากขึ้น

ขณะเดียวกับระบบของสื่อคอมพิวเตอร์ยังสามารถเอื้ออำนวยให้เกิดการเก็บบันทึก เรียกใช้ใหม่ หรือ ปรับปรุงข้อมูลข่าวสารได้ด้วย นอกจากนี้เทคโนโลยีสารสนเทศนี้ยังช่วยให้สื่อทำหน้าที่ในการอธิบายและตีความเหตุการณ์ (interpretation) ได้มากขึ้นเนื่องจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้น (Straubhaur and LaRose, 1996: 34)

ประสิทธิภาพและลักษณะเฉพาะเช่นนี้ทำให้สื่ออินเทอร์เน็ตถูกคาดหวังจากนักอนาคตศาสตร์ และนักนิเทศศาสตร์บางกลุ่มว่าจะช่วยลดการผูกขาดการเป็นแหล่งข่าวสารของผู้มีอำนาจมากกว่า รวมทั้งช่วยเอื้อให้การไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างเสรีและสมดุลง เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมทางการสื่อสาร ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกกลุ่มสามารถเป็นผู้สื่อสารและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเสรีและเท่าเทียมกัน

2.3 ทฤษฎี Technology Determinism แห่ง สำนักคิดโตรอนโต (Toronto School) (กาญจนา แก้วเทพ, 2540)

ลักษณะการวิเคราะห์และคาดการณ์ถึงผลกระทบของการสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์ของนักอนาคตศาสตร์เหล่านี้โน้มเอียงไปที่ผลกระทบในเชิงบวกของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เป็นอย่างมากดังได้กล่าวแล้วนั้น ซึ่งเกิดจากการรับอิทธิพลจากแนวคิดของกลุ่มนักคิดเทคโนโลยีนิยมในช่วงก่อนหน้านี้

สำนักโทรอนโตให้ความสำคัญกับพลังผลิตของสังคม ซึ่งเมื่อนำมาใช้กับการอธิบายในเรื่องของการสื่อสารแล้ว พลังการผลิตในการสื่อสารจึงหมายถึง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งหลาย แนวความคิดหลักของสำนักคิดนี้ก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม

นักคิดคนสำคัญของสำนักคิดนี้มี 2 ท่านคือ Innis และ McLuhan ที่แม้จะสนใจในเรื่องของเทคโนโลยีเหมือนกัน แต่ก็มีทัศนะพื้นฐานต่อเทคโนโลยีที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ Innis มองว่าพัฒนาการที่ก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารนั้น เป็นไปเพียงเพื่อช่วยธำรงรักษา ลักษณะโครงสร้างอำนาจที่ล้าหลัง เพราะเป็นอำนาจที่รวมศูนย์อยู่ในคนกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มเดียว

ในขณะที่ McLuhan สนใจว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้ช่วยขยายขยายประสบการณ์อันจำกัดของปัจเจกบุคคลให้กว้างขวางออกไปมากขึ้นทุกที ทั้งในแง่มิติของเวลาและระยะทางในการสื่อสาร (time and space)

2.4 ทฤษฎีว่าด้วยโครงสร้างสังคมและทัศนคติของบุคคลที่มีผลต่อการรับและใช้เทคโนโลยีโดย Stewart, 1979 and Mesthene, 1970 (กาญจนา แก้วเทพ, 2540)

นอกจากโดยตัวของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีการสื่อสารอื่น ๆ จะเป็นตัวที่สร้างผลกระทบในเกิดแก่บุคคลแล้วยังพบว่าลักษณะของโครงสร้างทางสังคมและทัศนคติของบุคคลนั้นก็เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดคุณลักษณะและบทบาทของเทคโนโลยีเหล่านี้ต่อสังคมด้วย

ทฤษฎีของ Stewart นี้อธิบายว่าเทคโนโลยีแต่ละชนิดจะผูกพันกับระบบการผลิตในสังคมนั้น ๆ ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวน่าจะใช้อธิบายเฉพาะในกรณีที่เทคโนโลยีนั้นถือกำเนิดขึ้นมาในสังคมนั้น ๆ แต่ในกรณีการรับเทคโนโลยีของประเทศโลกที่ 3 มาจากประเทศโลกที่ 1 นั้นอาจต้องมีการตรวจสอบว่า ความผูกพันดังกล่าวนี้มีอยู่หรือไม่

ในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติของคนที่มีต่อเทคโนโลยี Mesthene ได้จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เห็นว่าเทคโนโลยีเป็นยานานวิเศษ ครอบจักรวาลที่จะช่วยแก้ปัญหาได้สารพัด
2. เห็นว่าเทคโนโลยีเป็นเสมือนคำสาปที่จะนำความชั่วร้ายมาให้กับสังคม
3. เห็นว่าเทคโนโลยีไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่ หรือมีค่าควรให้ความสนใจมากนัก เพราะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีผลกระทบมากนัก

2.5 ทฤษฎีการสื่อสารแบบเสรีนิยม (Free Press or Libertarian Theory)

นักวิชาการด้านการสื่อสารบางท่านได้ชี้ให้เห็นว่าตัวอย่างที่เด่นชัดของการสื่อสารในกลุ่มทฤษฎีเสรีนิยมในขณะนี้ ได้แก่ การสื่อสารด้วยอินเทอร์เน็ต (Internet) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านคอมพิวเตอร์ (Computer conferencing) ข้อมูลพื้นฐานในคอมพิวเตอร์ (Computer data-based) และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) นั้นเอง (Straubhaur and LaRose, 1996 : 28)

โดยเหตุผลที่ Straubhaur and LaRose กล่าวอ้างเช่นนั้นก็คือ การสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวเหล่านั้น ปราศจากการควบคุมเนื้อหาสารจากองค์กรใด ๆ ไม่ว่าจะป็นรัฐหรือเอกชนด้วยตนเอง ทำให้ไม่ว่าทั้งบุคคลหรือกลุ่มต่างมีสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารได้ใน ทุก ๆ สิ่งทุก ๆ ประเด็นตามวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่พวกเขาต้องการ

ทฤษฎีการสื่อสารแบบเสรีนิยมนี้ มีต้นกำเนิดมาจากการที่หนังสือพิมพ์ได้หลุดพ้นจากการควบคุมของรัฐทางด้านการเมืองและการปกครองในศตวรรษที่ 17 ซึ่งได้เริ่มใช้ในอังกฤษหลัง ค.ศ. 1688 และต่อมาได้รับการยืนยันเป็นลายลักษณ์อักษรหลังจากการปฏิวัติของสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่ 18 ให้เป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง

พื้นฐานสำคัญของทฤษฎีนี้มาจากนักทฤษฎีการเมืองประชาธิปไตยที่เน้นว่าประชาชนจะต้องเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และการแลกเปลี่ยน เพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดีที่สุดในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องเป็นผู้ใช้สิทธิในการคัดสรรบุคคลที่จะมาเป็นตัวแทนในการปกครองต่อไป

ระบบและองค์การการสื่อสารตามแนวความคิดของทฤษฎีเสรีนิยมนี้ มีลักษณะความเป็นเจ้าของที่เป็นเอกชน โดยที่รัฐบาลไม่สามารถเข้ามาควบคุมได้ สำหรับในปัจจุบันสื่อหนังสือพิมพ์ในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกมีแนวโน้มเป็นไปตามลักษณะในทฤษฎีดังกล่าว ขณะที่สื่อวิทยุและโทรทัศน์ ยังคงมีลักษณะความเป็นอิสระจากรัฐบาลน้อยกว่า

อย่างไรก็ตาม ทั้งสื่อมวลชนในรูปแบบเดิม ๆ และการพัฒนาขึ้นของระบบการสื่อสารรูปแบบใหม่ ที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารคือ ระบบคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย หลอมรวมกับระบบเทคโนโลยีโทรคมนาคมนั้น แม้ว่าจะในรูปแบบของเครื่องมือการสื่อสารที่ Straubhaur and LaRose (1996) กล่าวอ้างไว้ว่าจะเปิดโอกาสให้ทุกคนได้สื่อสารอย่างเสรีมากขึ้นนั้น แต่สิ่งที่ไม่ควรละเลยก็คือ การคำนึงถึงความรับผิดชอบในการสื่อสาร

ทั้งนี้ ความรับผิดชอบที่สื่อจะต้องมีนี้ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะถึงความรับผิดชอบต่อมวลชนในอาณาเขตประเทศเท่านั้น แต่ยังหมายถึงมวลชนและผู้รับสารทั่วโลก ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน สามารถใช้เป็นแบบจำลองของการสื่อสารในรูปแบบใหม่นี้ได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของความรับผิดชอบของผู้เป็นเจ้าของสื่อ และเจ้าของเทคโนโลยี

2.6 ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory)

แม้ว่าจะมีการตระหนักว่าปัจเจกบุคคลมีสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารได้อย่างเท่าเทียม แต่เนื่องจากข้อจำกัดในด้านที่เกี่ยวข้องกับสื่อ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเป็นเจ้าของสื่อ หรือ ความเป็นวิชาชีพของการดำเนินกิจกรรมการสื่อสารมวลชนอย่างเป็นระบบ รวมทั้งส่วนแบ่งที่จำกัดของทรัพยากรพื้นฐานด้านสื่อ เช่น คลื่นวิทยุ โทรทัศน์ หรือโทรศัพท์ ซึ่งเป็นทรัพยากรพื้นฐานสำคัญในปัจจุบัน ดังนั้น แนวความคิดของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) จึงได้เกิดขึ้น ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20

ทฤษฎีในกลุ่มนี้มองว่าเมื่อทุก ๆ ปัจเจกบุคคล และทุก ๆ กลุ่ม ไม่สามารถเป็นเจ้าของทรัพยากรสื่อ และก้าวล่วงข้อจำกัดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชนได้ สื่อมวลชนจึงเป็นผู้ที่รับมอบอำนาจแห่งเสรีภาพมาจากบุคคลเหล่านั้น เพื่อทำหน้าที่ในการเผยแพร่ความคิดเห็นและเสรีภาพในการสื่อสารของบุคคล ดังนั้น สื่อมวลชนตามทฤษฎีนี้จึงต้องทำงานอย่างมีความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ที่ได้รับมาอย่างเข้มแข็ง และจะต้องยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมและบุคคล ซึ่งเป็นเจ้าของสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารที่แท้จริงด้วย

การเกิดขึ้นของแนวความคิดตามทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมนี้ เป็นการนำเสนอทางออกเพื่อรองรับกับสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารของบุคคลผ่านสื่อใด ๆ ที่ถูกลดทอนลงด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ของระบบการสื่อสาร

2.7 ปณิญาสากรว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

“มนุษย์ทุกคนดำรงสิทธิที่จะใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก โดยสิทธินี้รวมไปถึงการมีเสรีภาพในการยึดถือความเห็นนั้น ๆ ... และในการแสวงหา การรับ และสื่อสารข้อมูลข่าวสาร และความคิดเห็นผ่านสื่อใด ๆ โดยปราศจากข้อจำกัดทางเขตแดนและอาณาเขตแห่งประเทศ” (cited in Ganley, H and Ganley, D : 77)

ข้อความตามหลักการในมาตราที่ 19 ของคำประกาศปณิญาสากรว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) เมื่อ ค.ศ. 1948 ถือเป็นหลักการเบื้องต้นประการหนึ่งที่รับรองสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารของบุคคลซึ่งได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการและสากล

นอกจากนี้ หลักการดังกล่าวยังถูกใช้เป็นพื้นฐานสำคัญของการแพร่กระจายและผลักดันแนวความคิดกระแสข้อมูลข่าวสารเสรี รวมทั้งรูปแบบสังคมสารสนเทศ ให้ได้รับการยอมรับอย่างเป็นสากล

2.8 แนวคิดกระแสข้อมูลข่าวสารเสรี (Free Flow of Information Concept)

การก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 19 และ 20 ซึ่งเป็นอรุณรุ่งของการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทรงศักยภาพในการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น นั้นคือ วัฏลักษณะใหม่ของ “เทคโนโลยีสารสนเทศ” และ “เทคโนโลยีโทรคมนาคม” ซึ่งนักคิดในกลุ่มกระแสข่าวสารเสรีได้ให้คุณค่ากับเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบนี้ ว่าจะเป็นองค์ประกอบที่ช่วยเอื้อหนุนในกระแสข่าวสารไหลอย่างเสรี และทั่วถึงมากขึ้น

ในช่วงต้นของทศวรรษ 1940 จักรวรรดิอังกฤษและฝรั่งเศส ยังคงทรงอำนาจมหาศาลได้กีดกันการเข้าไปมีส่วนร่วมของอุตสาหกรรมอเมริกันที่สำคัญ ... สหราชอาณาจักรควบคุมทั้งในด้านอุปกรณ์และเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ อาทิ สายเคเบิลใต้น้ำ รวมทั้งระบบบริหารและการจัดการธุรกิจในด้านข่าวและข่าวสารอื่น ๆ ซึ่งบทบาทที่มีความสำคัญเช่นนี้ ไม่ได้รอดพ้นความสนใจของสหรัฐอเมริกา การรุกจากฝ่ายอเมริกันจึงเกิดขึ้น ภาษาหฐ ๆ และการเชิดชูวัตถุประสงค์ของ “กระแสข่าวสารเสรี” และ “การเข้าถึงข่าวทุกมุมโลก” ได้กลายมาเป็นทางสะดวกสำหรับการรุกของฝ่ายอเมริกัน (ซิลเลอร์, 2533: 33)

สหรัฐอเมริกาเริ่มดันแนวความคิดนี้ด้วยการพยายามผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายต่างประเทศของตนเอง ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ค.ศ. 1944 ซึ่งได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมากจากผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ เพื่อให้กระแสข่าวสารเสรีนี้มีฐานะเป็นหลักการสูงสุด ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

แนวความคิดดังกล่าวได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากพรรคการเมืองใหญ่ในสหรัฐอเมริกาทั้งสองพรรค คือ พรรคเดโมแครต และพรรครีพับลิกัน กล่าวคือ (Porter and Johnson, 1966: 404, 413 อ้างถึงใน ซิลเลอร์, 2533: 39)

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1944 ทั้งพรรคเดโมแครต และพรรครีพับลิกัน ได้รับเอาหลักการดังกล่าวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายทางการเมืองของพรรคด้วย โดยพรรค เดโมแครตแถลงว่า “เราเชื่อมั่นว่าถ้าเราไม่สูญเสียบูรณภาพแห่งดินแดน มนุษยชาติจะสามารถพัฒนาและสร้างสันติภาพได้อย่างแน่นอน สิ่งเหล่านี้จะได้มาพร้อมกับเสรีภาพต่าง ๆ รวมทั้งการติดต่อกันทางความคิด และการค้าเสรีที่มากขึ้น”

ขณะเดียวกันพรรครีพับลิกันเขียนว่า “ช่องทางการสื่อสารทั้งหลายต้องเปิดกว้างไว้และให้มีความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงแหล่งข่าว ถ้าเราสามารถทำความเข้าใจกับนานาประเทศในหลักการเดียวกันนี้ได้ ย่อมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสันติภาพในอนาคต”

แนวความคิดกระแสข้อมูลข่าวสารเสรีนี้ ต่อมาได้รับความสนใจจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO) โดยได้มีการก่อตั้งองค์การที่รับผิดชอบในเรื่องกระแสข่าวสารเสรีขึ้นในแผนกสื่อสารมวลชนของยูเนสโก ในปี ค.ศ. 1946 ซึ่งเป็นการประชุมใหญ่สมัยที่ 1 ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ณ กรุงปารีส

โดยเวทีระหว่างประเทศเวทีแรกที่เปิดโอกาสให้แก่การเสนอแนวความคิดเรื่องกระแสเสรี คือ การประชุมระหว่างทวีปอเมริกาเรื่องปัญหาสงครามและสันติภาพ ณ กรุงเม็กซิโก ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1954 สหรัฐอเมริกาให้ความสนใจอย่างสูงต่อละตินอเมริกามากกว่าตะวันตก เมื่ออิทธิพลของกลุ่มประเทศยุโรปถูกจำกัดออกไปเนื่องจากผลของสงคราม ละตินอเมริกาจึงเป็นเวทีทดลองระหว่างประเทศที่เหมาะสมที่สุด และอย่างที่คาดการณ์ไว้ ที่ประชุมได้มีมติรับรองให้มีการ “เข้าถึงข่าวสารได้อย่างเสรี” ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากร่างข้อเสนอของประเทศสหรัฐอเมริกา (ซิลเลอร์, 2533: 41)

กระแสข้อมูลข่าวสารเสรีที่เกิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 18 ดังที่ได้กล่าวแล้วนั้น เป็นกระแสของข้อมูลข่าวสารที่ไหลผ่านรูปแบบของการสื่อสารระหว่างประเทศ เช่น การซื้อขายข่าวสารจากสำนักข่าวระหว่างประเทศ การแพร่กระจายรายการโทรทัศน์ โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น จานดาวเทียม คลื่นวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งนอกจากเนื้อหาสาระของข้อมูลข่าวสาร

โดยตรงแล้ว กระแสข่าวสารที่ส่งข้ามพรมแดนประเทศมานั้นยังประกอบเนื้อหาโดยนัยะทางวัฒนธรรมด้วย

อย่างไรก็ตาม การไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารตามหลักการกระแสข่าวสารเสรีนี้ ยังมีข้อโต้แย้งเป็นอย่างมาก และก่อให้เกิดกระแสความคิดใหม่โต้แย้งขึ้นมา นั่นคือ “กระแสข่าวสารที่เสรีและสมดุล” (Free and Balance Information Flow)

2.9 แนวคิดกระแสข่าวสารที่เสรีและสมดุล (Free and Balance Information Flow)

แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ 1970 เป็นช่วงเวลาผู้นำทางการเมืองและเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรม การค้าเสรีตะวันตก จะพยายามตอกย้ำถึงความสำคัญของแนวคิดกระแสข่าวสารเสรีแบบบริสุทธิ แต่ เฮอริเบิร์ต ไอ. ซิลเลอร์ (ซิลเลอร์, 2533 : 56-57) ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ Communication and Cultural Domination ของเขายังคงมีกระแสที่เป็นทางเลือกในเรื่องดังกล่าวอยู่ด้วยเช่นกัน ดังเช่นการมองปัญหาการสื่อสารระหว่างประเทศและหลักการกระแสข่าวสารเสรี ของ ประธานาธิบดีคูโร เค็คโคเนน ของประเทศฟินแลนด์ เป็นต้น

ในโลกของการสื่อสารเราจะมองเห็นว่าปัญหาเสรีภาพของการแสดงความคิดเห็นภายในรัฐใดรัฐหนึ่งมีลักษณะเดียวกับในประชาคมโลกซึ่งประกอบด้วยรัฐต่าง ๆ ในระดับประชาคมโลกนี้เอง ที่เราจะพบว่ามีการกล่าวถึงอุดมคติของการสื่อสารอย่างเสรี ในขณะที่ในเชิงปฏิบัติหลักการเดียวกันนี้กลับถูกบิดเบือนนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของประเทศที่รำรวยกว่า กระแสข่าวสารระหว่างรัฐต่าง ๆ ทั่วโลกมีลักษณะทางเดียวเสียเป็นส่วนใหญ่ ขาดความสมดุล อาทิ รายการต่าง ๆ ทางโทรทัศน์ การไหลของข่าวสารในลักษณะนี้ขาดทั้งความลึก และความกว้าง ตามหลักการของเสรีภาพของการแสดงความคิดเห็น

นอกจากนี้ ประธานาธิบดีเค็คโคเนน ได้ตั้งคำถามจากข้อสังเกตข้างต้นว่า

“เป็นไปได้หรือไม่ว่าผู้ที่พำพุดถึงการสื่อสารที่ปราศจากเครื่องกีดขวางใด ๆ ทั้งสิ้น จะเป็นผู้ที่ไม่สนใจปัญหาความเท่าเทียมกันระหว่างประเทศ แต่เป็นผู้ที่อยู่ข้างฝ่ายที่แข็งแกร่งกว่าและร่ำรวยกว่า”

และได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวว่า

“...เสรีภาพของการสื่อสารแบบเสรีนิยมนั้นไม่ใช่แนวความคิดที่เป็นกลาง ในสภาพความเป็นจริงทุกวันนี้ แต่เป็นวิธีการที่ทำให้กิจการที่มีทรัพยากรมากกว่า สามารถมีโอกาสเหนือพี่น้องที่อ่อนแอกว่าของเขา และทำให้ฐานะความเป็นเจ้าเป็นที่ยอมรับ”

นอกจากนี้ ในมุมมองของประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่ขาดโอกาสในการกระทำเช่นนั้น ก็คิดเห็นไม่แตกต่างไปจากนั้น โดยภายหลังที่ประเทศในโลกที่สามหรือประเทศกำลังพัฒนาหลาย ๆ ประเทศหลุดพ้นจากการเป็นประเทศจักรวรรดินิยม และได้หันกลับมามองรูปแบบและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการสื่อสารที่ตนเองกระทำอยู่นั้น ต่างก็พบว่ากำลังถูกประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ว่าทั้งสหรัฐอเมริกา หรือ ประเทศในแถบยุโรป จัดให้เป็นแหล่งรองรับข้อมูลข่าวสารและผลิตภัณฑ์สารสนเทศที่สอดแทรกไปด้วยค่านิยม แนวความคิด ธรรมเนียม และวัฒนธรรมจากประเทศเหล่านั้น

นอกจากนี้ สถานะทางการเงินและเศรษฐกิจ นโยบายการเมือง รวมทั้งความสามารถในทางเทคนิค เพื่อการเตรียมการและแพร่กระจายข่าวสารของประเทศพัฒนาแล้วเหล่านั้น ยังคงเพิ่มศักยภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในอนาคตอาจไม่เหลือพื้นที่สำหรับการเป็นผู้สื่อสารให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาอีกต่อไป

แม้ว่าการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ทางการสื่อสารใหม่ ๆ และมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่าง ๆ เกิดขึ้นและเป็นคุณูปการอย่างยิ่งที่ทำให้การสื่อสารข้อมูลข่าวสารระหว่างเขตแดนชาติต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นไปอย่างรวดเร็ว และแทบจะทันทั่วทั้งที่ แต่ยังคงพบว่าข้อมูลข่าวสารในยุคใหม่นี้ก็ยังคงมีลักษณะความไม่สมดุล ซึ่งส่งผลกระทบต่อทางสังคมและเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนของชาติที่ด้อยกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดช่องว่างทางความรู้ (knowledge gap)

รูปแบบต่าง ๆ ของกระแสข่าวสารที่ไม่สมดุลนี้ มุดตาฟา มัสมูดี (Masmoudi, 1979: 172) เอกอัครราชทูตของประเทศตูนิเซีย ได้สรุปไว้ในรายงานที่นำเสนอต่อที่ประชุมของ องค์การยูเนสโก ดังนี้คือ

1. มีความไม่สมดุลเชิงปริมาณอย่างชัดเจนของการไหลข้อมูลข่าวสารระหว่างประเทศในซีกโลกเหนือและใต้
2. มีความไม่เท่าเทียมกันในทรัพยากรข่าวสารระหว่างภูมิภาค
3. ประเทศในซีกโลกเหนือกำลังสร้างความเป็นเจ้าในทางข่าวสาร เพื่อครอบครองข้อเท็จจริง และมีแนวโน้มจะนำไปสู่การครอบงำ
4. ประเทศกำลังพัฒนายังคงมีความขาดแคลนข้อมูลข่าวสาร
5. ลัทธิล่าอาณานิคม หรือจักรวรรดินิยม ยังคงไม่สิ้นสุด
6. ประเทศซีกโลกเหนือกำลังผลักดันสิ่งแปลกแยกไปสู่บรรยากาศทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของซีกโลกทางใต้
7. ข่าวสารที่ถูกเผยแพร่ไปไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมของพื้นที่

นอกจากนี้ มัสมูดี (Masmoudi, 1979: 178) ยังได้ยกตัวอย่างถึงความไม่เท่าเทียมกันในด้านอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร เช่น เครือข่ายระบบโทรคมนาคมทั้งระหว่างประเทศและภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนานั้นยังคงประสบอุปสรรคเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ทั้งในส่วนโครงสร้างพื้นฐานและเรื่องอัตราภาษี ขณะเดียวกัน การสื่อสารด้วยดาวเทียม ยังคงเป็นปัญหาของประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจาก การพัฒนาดาวเทียมเกิดจากเทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ของประเทศอุตสาหกรรม ดังนั้น ลักษณะการใช้ของระบบดาวเทียมส่วนใหญ่ อยู่นอกเหนือขอบเขตเทคโนโลยีที่ประเทศกำลังพัฒนามีอยู่

เช่นเดียวกับการกระจายความถี่คลื่นวิทยุ จากสถิติพบว่าประมาณร้อยละ 90 ของจำนวนคลื่นวิทยุระหว่างประเทศที่มีอยู่นั้น ถูกครอบครองโดยประเทศพัฒนาแล้วเพียงไม่กี่ประเทศ ขณะที่ในประเทศกำลังพัฒนานั้นมีส่วนแบ่งเพียงส่วนน้อย รวมทั้งกำลังส่งของคลื่นวิทยุต่อตารางกิโลเมตรก็ครอบคลุมพื้นที่น้อยกว่าประเทศพัฒนาแล้วถึง 4 เท่า

การตระหนักในความไม่เท่าเทียมดังกล่าวได้เริ่มต้นเรียกร้องให้มีการแก้ไข โดยเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1955 กลุ่มประเทศที่เรียกตนเองว่าผู้ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดกลุ่มหนึ่งประกอบด้วย อินเดีย อียิปต์ และยูโกสลาเวีย ได้ร่วมมือกับประเทศอินโดนีเซียได้จัดประชุมพบปะระหว่างประเทศที่อยู่ในสภาวะเดียวกัน โดยมีทั้งประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชและประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่เคยเป็นอาณานิคมหลายประเทศ เช่น จีน ตุรกี ได้รวมตัวกันเป็นครั้งแรกจำนวน 24 ประเทศ เข้าร่วมการประชุมดังกล่าว เพื่อประกาศความเป็นเอกภาพของกลุ่มประเทศโลกที่ 3 โดยมีเป้าหมายหลักของการรวมตัวครั้งนี้อยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจของตนเอง แต่สิ่งหนึ่งที่ประเทศเหล่านี้ตระหนักร่วมกัน คือ การพัฒนาเศรษฐกิจต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาการสื่อสาร (Martin and Hiebert, (editors), 1990: 248)

ในปี ค.ศ. 1972 กลุ่มประเทศโลกที่ 3 และประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเหล่านี้ได้เริ่มต้นเรียกร้องทั้งผ่านองค์การยูเนสโก และในที่ประชุมของกลุ่มประเทศที่ฝักใฝ่ฝ่ายใดอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดระเบียบการสื่อสารของโลกใหม่ โดยนำเสนอแนวความคิด “กระแสข่าวสารที่เสรีและสมดุล” (Free and balance information flow) และการจะก้าวล่วงไปสู่การจัดระเบียบนั้นได้ ประเทศในโลกที่ 3 ต้องการที่เข้าถึงเครื่องมือในการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ดาวเทียม”

นอกจากนี้ ในปีค.ศ. 1980 ที่ประชุมสามัญครั้งที่ 21 ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ณ กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย ได้รับหลักการเกี่ยวกับการจัดระเบียบข่าวสารของโลกใหม่ และในปีเดียวกันนี้เอง ที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้จัดตั้ง “โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการพัฒนาการสื่อสาร” เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาในด้านการพัฒนาการสื่อสาร (Martin and Hiebert, (editors), 1990: 248)

การนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดระเบียบข่าวสารของโลกใหม่นี้ ยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตย หากสิ่งที่มุ่งเน้นนั้นมากกว่าเสรีภาพของข่าวสารเท่านั้น แต่ต้องการสร้างให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมในด้านข่าวสารของทุก ๆ ประเทศ

มาตรการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การจัดระเบียบข่าวสารของโลกใหม่ นั้นเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องร่วมมือกัน ทั้งในส่วนของประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ทั้งมิติทางการเมือง กฎหมาย เศรษฐกิจ และเทคนิค ทั้งนี้ มาตรการใน

การจัดระเบียบข่าวสารโลกใหม่นี้ จะต้องดำเนินการอย่างควบคู่กันกับการจัดระเบียบเศรษฐกิจของโลกใหม่ด้วย (Masmoudi, 1979)

2.10 แนวคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและสังคมสารสนเทศ (Critical Concepts of Information Technology and Information Society)

ในขณะที่ความคิดเห็นส่วนหนึ่งมองสังคมสารสนเทศ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ว่าเป็นการปรับปรุงสังคมให้มีการกระจายรายได้ ความรู้ และข่าวสารไปสู่คนกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมได้อย่างเสรีและสมดุลงอกขึ้น แต่นักคิดอีกส่วนหนึ่งกลับตั้งข้อสังเกตว่าจริง ๆ สังคมสารสนเทศนั้น เป็นเพียงสังคมแบบทุนนิยมที่มีข่าวสารเป็นหลักมากกว่า ซึ่งการเกิดขึ้นของสังคมรูปแบบใหม่นี้เกิดขึ้นภายใต้ความล้มเหลวของระบบทุนนิยมแบบเดิม หรือไม่ก็เป็นความล้มเหลวครั้งใหม่ที่จะเกิดขึ้นเหมือนสังคมอุตสาหกรรมอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้ การที่นักอนาคตศาสตร์มองว่า เทคโนโลยีสารสนเทศมีพลังอย่างมหาศาลในการเปลี่ยนแปลงสังคม และช่วยปลดปล่อยให้เกิดเสรีทางข่าวสารนั้น จริง ๆ คำกล่าวเช่นนี้อาจเป็นเพียงโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น

เซอร์เบิร์ต ชิลเลอร์ (Schiller, 1986) กล่าวว่าบางทีการพัฒนานี้เป็นเพียงการทำให้สารสนเทศกลายเป็นสินค้าชนิดใหม่ขึ้นมาเท่านั้น จากเดิมที่สารสนเทศเคยเป็นทรัพยากรสาธารณะ และทุกคนสามารถเข้าถึงโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ต่อไปสารสนเทศเหล่านี้จะถูกทำให้แพงขึ้นโดยกระบวนการของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีเจ้าของเป็นธุรกิจ หรือเอกชน ที่ดำเนินการเพื่อหวังผลกำไรเท่านั้น

ชิลเลอร์ ยังตั้งข้อสังเกตว่า เทคโนโลยีสารสนเทศจะถูกนำมาใช้เพื่อการควบคุมและประเด็นที่ต้องให้ความสนใจก็คือ ใครจะเป็นผู้ใช้ประสิทธิภาพที่มีอยู่ของเทคโนโลยีสารสนเทศ และใช้เพื่อผลประโยชน์ของใคร การถูกควบคุมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประโยชน์ของกองทัพ ซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นเทคโนโลยีนี้เป็นประเด็นที่ชิลเลอร์กล่าวถึง รวมทั้งอิทธิพลของธุรกิจเอกชนเนื่องจากมีทรัพยากร และมีศักยภาพในการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้ดี

นอกจากนี้ มีการตั้งข้อสังเกตถึงประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ว่า เป็นเวลายาวนานมาแล้วที่สหรัฐอเมริกามีอิทธิพลอย่างมหาศาลต่อการสื่อสารระหว่างประเทศ และการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารชนิดใหม่ ๆ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 1980 นั้นจากสถิติพบว่า สหรัฐอเมริกามีคอมพิวเตอร์จำนวนมากว่าครึ่งหนึ่งของที่มีอยู่ทั่วโลก (Straubhaur and LaRose, 1996 :132)

และถึงแม้ว่าในขณะที่เทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์จะมีราคาถูกลงมาก ทำให้องค์กร บริษัทเล็ก หรือประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ เข้ามาเป็นเจ้าของสื่อนี้ได้มากขึ้น แต่เนื่องจากยังคงขาดศักยภาพในการเข้าถึง และทำความเข้าใจอย่างแท้จริงถึงธรรมชาติของเทคโนโลยีการสื่อสารและคอมพิวเตอร์ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ยังคงมีอุปสรรคในการพัฒนาการสื่อสารรูปแบบใหม่อยู่

จากสถิติของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกระบุว่า ในปี ค.ศ. 1994 มีคนมากกว่า 1 ล้านคนต่อเดือนใช้การสื่อสารด้วยสื่ออินเทอร์เน็ตแต่ในขณะเดียวกันพบว่าช่องทางของสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet traffic) ยังคงมีศูนย์กลางอยู่ในสหรัฐอเมริกา

3. ทบทวนบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัย เรื่อง E-Papers in Asia : News Flows and the Computer-Mediated Press ของ ชาร์ลส์ เอลเลียต (Elliott, 1998)

ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดระบบการสื่อสารด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตขึ้น โดยมีแหล่งข้อมูลข่าวสารหลักและได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงคือ เวิลด์ ไรด์ เว็บ (World Wide Web) หรือบางครั้งเรียกว่า “เว็บไซต์” ซึ่งข่าวเป็นหนึ่งในจำนวนข้อมูลที่มากมายบนเว็บไซต์นี้ และจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนี้พบว่าได้มีหนังสือพิมพ์หลายฉบับทั่วโลกเข้ามาเปิดช่องทางการสื่อสารใหม่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ข่าวสารไปสู่กลุ่มผู้รับสารอีกกลุ่ม นั่นคือ ชุมชนผู้ใช้การสื่อสารด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

จากข้อถกเถียงดั้งเดิมและข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการกระแสการไหลของข่าวสารโลกว่าถูกครอบงำและเป็นไปอย่างไม่สมดุล เนื่องจากอิทธิพลของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดย

เฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ความคิดเห็น ความเคลื่อนไหว และเรื่องราวอื่น ๆ เกี่ยวกับประเทศกำลังพัฒนาที่ถูกเสนอโดยสำนักข่าวระหว่างประเทศที่เป็นเจ้าของโดยประเทศพัฒนาแล้วเหล่านี้ ถูกนำเสนออย่างจำกัด บิดเบือนและ สร้างภาพในทางลบ

งานวิจัยชิ้นนี้อาจถือได้ว่าเป็นงานวิจัยชิ้นแรก ๆ ของการศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสารที่ปรากฏผ่านการสื่อสารด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยศึกษาสื่อดั้งเดิมคือนั่งพิมพ์ที่ขยายขอบเขตการสื่อสารมาใช้ช่องทางการสื่อสารในยุคใหม่คือเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์ของแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาและความไม่เท่าเทียมในการไหลของกระแสข่าวสารของโลก เป็นจุดเริ่มต้นของคำถามนำวิจัยที่ต้องการจะทดสอบประสิทธิภาพของการสื่อสารด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เอลเลียต ใช้ข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาความไม่เท่าเทียมในการไหลของข่าวสารระหว่างประเทศเพื่อค้นหาว่าในยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศนี้การสื่อสารในลักษณะหนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจะมีศักยภาพในการจัดข้อบกพร่องในการไหลของข่าวสารที่ไม่สมดุลได้หรือไม่ ขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ของเอเชียสามารถทำหน้าที่เป็นปากเสียงและเป็นสื่อสะท้อนความคิดเห็นของภูมิภาคไปสู่กลุ่มผู้รับสารระดับโลกได้หรือไม่

ปัญหานั้นวิจัยที่ตั้งขึ้นมาเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามสำคัญนั้น คือ

1. เนื้อหาข่าวของหนังสือพิมพ์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีอะไรบ้าง
2. ประเด็นข่าวที่นำเสนอเป็นข่าวในประเทศหรือต่างประเทศ
3. ข่าวที่นำเสนอสะท้อนภาพในแง่บวกหรือลบ
4. มีความหลากหลายของประเด็นข่าวในการนำเสนอหรือไม่ หรือว่าคงลักษณะการจัดลำดับความสำคัญตามสำนักข่าวต่างประเทศ
5. การนำเสนอเน้นเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรืออธิบายถึงบริบทและภาพรวมของเหตุการณ์ด้วย
6. ข่าวที่นำเสนอมาจากแหล่งข่าวภายในประเทศหรือต่างประเทศ

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเรื่องนี้ หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ของ 7 ประเทศเอเชีย คือ เกาหลีใต้ (Chosun Ilbo) ญี่ปุ่น(The Daily Yomiuri) จีน (China Daily) ฟิลิปปินส์ (Manila Bulletin)

มาเลเซีย (The Star) สิงคโปร์ (The Straits Times) และอินโดนีเซีย (Kompas) โดยคัดเลือกมาจากหลาย ๆ บัญชีรายชื่อหนังสือพิมพ์ที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ และใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกจากหนังสือพิมพ์ที่มียอดจำหน่ายสูงสุดในประเทศนั้น ๆ เนื่องจากเห็นว่าหากเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีผู้อ่านเป็นจำนวนมากในประเทศ แสดงว่าจะสามารถเป็นสื่อสะท้อนถึงความคิดและความรู้สึกส่วนใหญ่ของคนในประเทศนั้นได้

นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ที่เลือกนั้นจะต้องมีฉบับที่นำเสนอเนื้อหาเป็นภาษาอังกฤษ เพราะหนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ต้องนำเสนอต่อกลุ่มผู้รับสารทั่วโลก ซึ่งมีภาษากลางที่ได้รับการยอมรับคือภาษาอังกฤษ

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยกำหนดช่วงเวลาการวิเคราะห์เนื้อหาระยะเวลา 2 สัปดาห์ คือ ระหว่างวันที่ 28 ธันวาคม 2540 ถึง 11 มกราคม 2541 โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์คือชิ้นข่าว ทั้งหมด 2,364 ชิ้น

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ของเอเชียเหล่านี้ มีการนำเสนอเนื้อหาต่อผู้รับสารระดับโลกที่มีประเด็นค่อนข้างหลากหลาย อย่างไรก็ตาม สามารถแบ่งหนังสือพิมพ์เหล่านี้ได้ตามความแตกต่างของประเด็นข่าวเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เน้นเสนอข่าวท้องถิ่นและข่าวภายในประเทศ ขณะที่อีกกลุ่มให้ความสำคัญกับการเสนอข่าวต่างประเทศ โดยติดตามสถานการณ์ทั่วโลกเป็นสำคัญ แต่จากการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งสองกลุ่มได้สอดแทรกมุมมองของชาวเอเชียเข้าไปโดยผ่านกระบวนการคัดเลือกข่าวสาร

ขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์เหล่านี้ก็ได้ใช้ช่องทางการสื่อสารใหม่ในการเผยแพร่ข่าวที่เกิดขึ้นในเอเชียในแง่มุมมองที่ต่างจากการนำเสนอข่าวของสำนักข่าวต่างประเทศตามที่ได้มีการตั้งข้อสังเกตไว้ก่อนหน้านี้ นอกจากนี้ ยังนำเสนอข่าวครบถ้วนทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและบริบทของสถานการณ์ที่แวดล้อมด้วย ทั้งนี้ การนำเสนอบริบทแวดล้อมนั้นได้ใช้คุณลักษณะทางเทคโนโลยีของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยใช้การเชื่อมโยงข้อมูลในลักษณะ “ไฮเปอร์เท็กซ์” (hypertext)

ผู้ศึกษาวิจัยงานชิ้นนี้ระบุว่า โดยภาพรวมแล้วหนังสือพิมพ์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตค่อนข้างประสบความสำเร็จในการช่วยลดปัญหาความไม่สมดุลในการไหลของกระแส

ข่าวสารจากประเทศตะวันตกมาตะวันออก และจากซีกโลกเหนือมายังซีกโลกใต้ได้ระดับหนึ่ง และสามารถเป็นเสียงสะท้อนของท้องถิ่นไปสู่โลกได้ โดยใช้คุณประโยชน์ของรูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่

3.2 งานวิจัยเรื่อง “Mass Media as Sources of Global Warming Knowledge” โดย คริส เอ็ม วิลสัน (Wilson, 1995)

ด้วยความตระหนักว่าประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก จะเป็นส่วนสำคัญของการรณรงค์เพื่อให้เกิดการปกป้องและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งการที่จะทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจได้ ก็เป็นภาระหน้าที่ของสื่อมวลชน ที่จะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวไปสู่ประชาชน

วิลสัน ได้ทบทวนถึงงานวิจัยเกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าวในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะในส่วนของงานวิจัยที่ใช้วิธีวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับปัญหาโลกร้อนที่จะมีผลต่อการเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวของผู้รับสาร โดยในส่วนของข่าวโทรทัศน์นั้น มักจะเน้นหนักไปที่ภาพโดยตรงของความร้อน ความเป็นพิษ และไอพิษ รวมทั้งการเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของพืชและสัตว์ นอกจากนี้ ยังนำเสนอโดยการภาพของปัญหาและผลกระทบโดยใช้กราฟิก (Wilkins, 1990 cited in Wilson, 1995: 76)

การรายงานข่าวเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกนี้ เริ่มต้นด้วยแนวคิดแห่งความหายนะและความเสียหายของโลกมนุษย์ที่ค่อนข้างเกินจริง เพื่อเรียกร้องความสนใจต่อการเปิดประเด็นข่าวใหม่ และจนถึงปัจจุบันนี้ การเสนอข่าวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกก็หันมาใช้การคาดหมายทางวิทยาศาสตร์ ที่ไม่อาจจะระบุชัดเจนได้ เป็นจุดขายหลักของการรายงานข่าว (Moorti, 1991 cited in Wilson, 1995: 77)

นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังมักให้ความสำคัญกับประเด็นความไม่ลงรอยกันทางความคิดเห็นในประเด็นปลีกย่อย และให้ความสนใจกับประเด็นทางวิทยาศาสตร์ที่ยังคงมีความไม่แน่นอนและยังไม่เกิดขึ้น การรายงานข่าวจึงเป็นไปอย่างแบ่งฝักฝ่ายของกลุ่มความขัดแย้งระหว่าง 2 กลุ่มความคิดเห็นจึงเกิดขึ้นอย่างไม่จำเป็น (Schneider, 1990 cited in Wilson, 1995: 77)

การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกเป็นประเด็นที่ยากต่อการทำให้เป็นข่าวรายวันในสื่อมวลชน ไม่เหมือนกับเรื่องเกี่ยวกับปัญหาความแห้งแล้งที่เข้าใจง่ายและเห็นผลได้ชัดเจนกว่า

แต่เรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกนี้ เป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน เพราะมีความเป็นนามธรรมสูง และเป็นความน่าจะเป็นทางวิทยาศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่หลากหลาย ทั้งในมิติทางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม (Stocking and Leonard, 1990 cited in Wilson, 1995: 78)

นอกจากนี้ วิลสัน ได้ชี้ให้เห็นว่า การรายงานข่าวปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ยังเกี่ยวข้องกับประเด็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างจะห่างไกลกันระหว่างนักวิทยาศาสตร์กับนักข่าว รวมทั้งข้อจำกัดอื่น ๆ ในเชิงวารสารศาสตร์ เช่น ระยะเวลาในการปิดข่าว (deadline) พื้นที่ของสื่อที่จำกัด (space) เนื้อหาจากแหล่งข่าวเดียว (one-source stories) ความซับซ้อนของปัญหา (complexity) และความรู้ของนักข่าว (reporter education) เป็นต้น

ลักษณะการรายงานข่าวดังกล่าวนี้ อาจทำให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกของประชาชนไม่ครบถ้วนหรืออาจเกิดความเข้าใจผิดได้ในบางประเด็น ดังนั้น งานวิจัยของวิลสัน จึงได้มุ่งศึกษาถึงประสิทธิผลในการเป็นแหล่งข้อมูลของสื่อมวลชนต่าง ๆ เหล่านี้ โดยได้ศึกษาความแตกต่างของแหล่งข้อมูลในเรื่องดังกล่าวที่เป็นสื่อหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและทำการทดลองกลุ่มตัวอย่างเพื่อทดสอบประสิทธิผลของการทำหน้าที่สื่อของหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์

คำถามหลัก 3 ข้อ คือ ปัญหานำวิจัยของการศึกษาวิจัยของวิลสัน คือ 1) สื่อเป็นแหล่งข้อมูลหลักของประเด็นการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกหรือไม่และถ้าใช่คือสื่ออะไร 2) ข้อมูลที่นำเสนอด้วยสื่อนี้มีอะไรบ้าง และมีประเด็นใดบ้างที่ขาดหายไป รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจและเข้าใจคลาดเคลื่อนในประเด็นใดบ้าง และ 3) แหล่งข้อมูลที่เป็นสื่อแต่ละประเภทให้ความรู้และข้อมูลที่แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการรายงานข่าวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกได้หรือไม่

ผลการวิจัยในเรื่องนี้ช่วยชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของสื่อมวลชนในการรายงานข่าวและสร้างความรู้ ความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก สื่อโทรทัศน์ เป็นสื่อที่เป็นแหล่งข้อมูลที่ได้รับความสนใจมาก หากความเข้าใจที่ได้รับจากสื่อโทรทัศน์ ยังเป็นเพียงผิวเผิน และเป็นประเด็นปลีกย่อยมากกว่า แม้

ว่าสื่อหนังสือพิมพ์จะได้รับความสนใจน้อยกว่า แต่กลับเป็นสื่อที่สร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เป็นระบบ และเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากกว่า นอกจากนี้ ผลการวิจัยดังกล่าวได้ต่อยอดไปถึงผลการวิจัยและทฤษฎีสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวกับลักษณะเด่นและด้อยของสื่อแต่ละประเภท

งานวิจัยของวิลสันเรื่องนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในหัวข้อ “บทบาทของเว็บไซต์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังเป็นการศึกษาต่อยอดไปสู่สื่อชนิดใหม่ คือ สื่ออินเทอร์เน็ตว่าจากลักษณะเด่นและลักษณะด้อยต่าง ๆ เช่นที่ได้กล่าวถึงมาก่อนหน้านั้นนั้น จะช่วยเอื้อให้มีศักยภาพของความเป็นแหล่งข้อมูลในเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกเป็นไปในลักษณะใด

3.3 งานวิจัยเรื่อง “Coverage of Development News in Developed and Developing Countries” โดย ครินติน โอแกน (Ogan, 1987)

ผู้วิจัยได้กล่าวอ้างว่า การวิจัยเรื่องนี้นับว่าเป็นผลงานวิจัยครั้งแรกที่เกี่ยวกับการแสดงความแตกต่างของการเสนอข่าวเกี่ยวกับการพัฒนาระหว่างประเทศพัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา โดยที่การวิจัยที่เกี่ยวกับการไหลของข่าวสารก่อนหน้านี้ รวมทั้งคำกล่าวแสดงความคิดเห็นจากนักวิชาการในโลกตะวันตกในช่วงที่ผ่านมาต่างก็ระบุว่า สื่อมวลชนในประเทศโลกที่ 3 หรือประเทศกำลังพัฒนา นั้นไม่ได้มีแบบแผนและเนื้อหาในการนำเสนอที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติทางการเมือง

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องประชากร เป็นสถานการณ์ศึกษา และใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นหนังสือพิมพ์จากประเทศพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาที่เข้าร่วมทำข่าวการประชุมดังกล่าว จำนวน 22 ฉบับ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และหาค่าสหสัมพันธ์แบบ Pearson's โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ 2 ประการ คือ

1. เพื่อเปรียบเทียบการเสนอข่าวเกี่ยวกับการประชุมการพัฒนาระหว่างสื่อมวลชนในประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา ทั้งนี้ จากการศึกษาที่มีศึกษามาก่อนหน้านี้พบว่า ไม่มีความแตกต่างในวิธีการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนทั้ง 2 กลุ่มประเทศ และมักจะพบว่าข่าวที่เกี่ยวกับการพัฒนานั้นมักถูกมองเป็นประเด็นการเมือง มากกว่าการพัฒนา

2. เพื่อวิเคราะห์ถึงกระบวนการตัดสินใจในการคัดเลือกประเด็นข่าวของสื่อมวลชน โดยพิจารณาจากระดับความถี่ของการใช้ประเด็นจากกำหนดการในการประชุมและการแถลงข่าว

โดยการตั้งสมมติฐานสำหรับกรวิจัยนี้ จะเป็นไปตามการทบทวนวรรณกรรมและการวิจัยที่ผ่านมา นั่นคือ ระบุไว้ข้อหนึ่งว่า หนังสือพิมพ์ทั้งสองกลุ่มประเทศนั้น มีแนวทางในการเสนอข่าวการประชุมเหมือนกัน โดยการใช้ประเด็นที่กำหนดให้ในกำหนดการประชุม และการแถลงข่าวการประชุม

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าขัดแย้งกับสมมติฐานข้อที่กล่าวไว้ว่า หนังสือพิมพ์ของทั้งสองกลุ่มประเทศมีแนวทางในการนำเสนอข่าวที่ไม่แตกต่างกัน โดยจากการวิจัยพบว่า แนวทางการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ทั้งสองกลุ่มประเทศมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

โดยหนังสือพิมพ์จากประเทศพัฒนาแล้วในซีกโลกตะวันตกจะค่อนข้างให้ความสำคัญกับการนำเสนอประเด็นในทางการเมืองที่ปรากฏในการประชุม เช่น นโยบายของรัฐบาล เรแกน ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยให้ความสำคัญน้อยมากในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย การอพยพ และแนวคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างกันระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออก

แนวคิดและผลการวิจัยในหัวข้อดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ความแตกต่างของแนวคิดในการเสนอข่าวของประเทศตะวันตกและตะวันออกที่มีแนวความคิดและกระบวนการทัศน์ในการมองปัญหาต่าง ๆ แตกต่างกัน ไม่เฉพาะแต่ในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาประชากรเท่านั้น แต่ในประเด็นที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกก็น่าจะเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นประเด็นที่มีความแตกต่างกันทางแนวคิดในการแก้ปัญหาอย่างชัดเจน ระหว่างทั้งสองกลุ่มประเทศ

3.4 บทความทางวิชาการเรื่อง New Communication Technologies in Developing Countries โดย Jarice Hanson และ Uma Narula (Hanson and Narula (editors), 1990)

เป้าหมายของผู้เขียนเพื่อสำรวจสื่อและเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีอยู่ในประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศ โดยพิจารณาทั้งที่เป็นฮาร์ดแวร์ (hardware) และ ซอฟต์แวร์ (software) โดยดูความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในขอบเขตที่เกิดขึ้นแล้วในบริบทของสังคม รวมทั้งพิจารณาถึงปรัชญาและแนวทางปฏิบัติของสื่อในปัจจุบัน โดยดูจากนโยบายเกี่ยวกับสื่อที่มีอยู่เพื่อที่จะทำความเข้าใจถึงที่มาซึ่งโยงไปถึงนโยบายข่าวสารของประเทศ

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและเทคโนโลยีในสังคมว่าสัมพันธ์กับการกระจายข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีอย่างไรบ้าง รวมทั้งวิเคราะห์ว่ามีมิติต่าง ๆ เหล่านี้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคมอย่างไรบ้าง

บทความทางวิชาการชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นว่าความต้องการเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยในประเทศกำลังพัฒนานั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าความสามารถในการมี ใช้ และเข้าถึงเทคโนโลยีนั้นมีน้อยเต็มที ด้วยสาเหตุจากปัญหาและข้อจำกัดของประเทศเหล่านี้ ทั้งในส่วนที่เป็นทรัพยากรวัตถุดิบและความคิด เช่น การยอมรับ การซบเซา ความยากจน การประยุกต์ใช้และการวิจัยในเทคโนโลยีสมัยใหม่

นอกจากนี้ปัญหาในการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารในประเทศกำลังพัฒนา ยังมีปัญหาที่เกี่ยวกับโครงสร้างและพฤติกรรมด้วย ศักยภาพและความสามารถของเทคโนโลยีนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยแทรกอื่น ๆ เช่น การเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ซอฟต์แวร์ และเทคนิค รวมทั้งลักษณะการนำเทคโนโลยีมาใช้ด้วยว่ามีรูปแบบการใช้อย่างไร

ปัญหาที่ชัดเจนที่สุดของการใช้เทคโนโลยีในประเทศกำลังพัฒนาก็คือ ค่าใช้จ่าย ทั้งในส่วนของการลงทุนเพื่อโครงสร้างพื้นฐานสำหรับระบบเทคโนโลยีการสื่อสารดังกล่าว ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนสูงมาก และยังหมายถึงการลงทุนในการดำเนินการต่อการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่นี้ด้วย

ข้อจำกัดต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นอุปสรรคและภาระอันหนักอึ้งของประเทศกำลังพัฒนาในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ให้มีประสิทธิภาพและเต็มตามศักยภาพที่ตัวเทคโนโลยีมีอยู่ ซึ่ง

ไม่เพียงแต่จะเป็นปัญหาต่อระบบการสื่อสารภายในประเทศ แต่ยังหมายถึงการสื่อสารระดับโลกด้วย

3.5 บทความเรื่อง “Social and Economics Issues in an Information Society : A Southeast Asian Perspective” Linda Low (1996)

บทความเรื่องนี้มุ่งที่จะอธิบายถึงยุคสังคมข่าวสาร (Information Society) ที่กำลังก้าวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นการมองในแง่ผลกระทบของเทคโนโลยีและยุคสังคมข่าวสารที่จะมีต่อระบบสังคม และเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศเหล่านี้

นอกจากจะกล่าวถึงแนวคิดหลักของความเป็นสังคมสารสนเทศในมุมมองของนักคิดคนต่าง ๆ ทั้งที่เป็นในแง่ลบและแง่บวกแล้ว ผู้เขียนยังได้ชี้ให้เห็นว่าระบบเครือข่ายการติดต่อที่โยงใยกันทั่วโลก คือ อินเทอร์เน็ต นั้นเป็นความร่วมมือกันของสังคมโลกในสังคมสารสนเทศอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ความจริงที่พบก็คือ ประเทศในเอเชียยังคงมีผู้ใช้การสื่อสารระบบนี้น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับในยุโรปหรืออเมริกา

ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับการสื่อสารรูปแบบนี้ของผู้เขียนก็คือ ต้นแบบของเนื้อหา เทคโนโลยี ที่ผูกมากับสังคมสารสนเทศนั้น ล้วนมาจากประเทศตะวันตก สิ่งที่จะเริ่มเกิดขึ้นในตอนี้ก็คือ วัฒนธรรมมวลชนแบบสากลจากการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจะเข้ามากระทบกับค่านิยมและวัฒนธรรมของประเทศกำลังพัฒนา ที่กำลังเผชิญกับแรงกระทบของสังคมสารสนเทศ และพยายามที่จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของสังคมยุคนี้อย่างก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดมากที่สุด

3.6 งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นเรื่องปัจจัยด้านโครงสร้างสังคมและทัศนคติของคนไทยที่สัมพันธ์กับพัฒนาการของอินเทอร์เน็ต” โดย สมคิด เลิศพิริยประเสริฐ (กาญจนา แก้วเทพ, 2540)

ด้วยความเป็นประเทศกำลังพัฒนาของประเทศไทย ผลงานวิจัยในเรื่องนี้ของสมคิด น่าจะเป็นแบบแผนที่ดีสำหรับการอธิบายประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ในสถานะเช่นเดียวกันนี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นแบบแผนการรับเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีอื่น ๆ ก่อนหน้านี้ที่รับมาเพียงผลสำเร็จจากประเทศตะวันตกเท่านั้น โดยที่ยังไม่ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีภายใน

ประเทศเอง ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในแบบแผนการรับเช่นว่านี้ เทคโนโลยีที่รับมาอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ซึ่งอาจก่อให้เกิดกระทบในแง่ลบต่อสังคม หรืออาจจะไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้เต็มศักยภาพที่มีอยู่

การวิจัยในเรื่องนี้จึงมุ่งที่จะหาคำอธิบายในเรื่องดังกล่าว โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยด้านโครงสร้างสังคม และทัศนคติของคนไทยที่ใช้อินเทอร์เน็ตหรือเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของอินเทอร์เน็ตในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของอินเทอร์เน็ตที่มีต่อสังคมไทยจากทัศนะของผู้ใช้ และ 3) เพื่อประมวลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการทำนายแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและแก้ไขเรื่องการรับและการใช้อินเทอร์เน็ต

ผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการสื่อด้วยอินเทอร์เน็ตที่ผู้วิจัยได้แยกแยะเป็นประเด็นต่าง ๆ คือ ทางบุคคล สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง นั้น พบว่า ยังคงเป็นผลกระทบแต่เพียงเล็กน้อย ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบในทางบวกหรือลบ หรือในบางด้านเช่น ทางการเมืองนั้นพบว่าแทบไม่มีผลกระทบเลย

ขณะที่การพัฒนาอินเทอร์เน็ตนั้น ยังคงต้องใช้ปัจจัยต่าง ๆ อีกหลายด้านในการเกื้อหนุน เช่น ด้านค่าใช้จ่าย โครงสร้างพื้นฐาน ความเข้าใจการใช้งานอินเทอร์เน็ต และพฤติกรรมการใช้งานของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต และจากการวิจัยพบว่าปัจจัยดังกล่าวล้วนกลายเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยแทบทั้งสิ้น

เช่นเดียวกับกับแนวโน้มของสังคมไทยที่เกิดขึ้นเนื่องจากผลกระทบของอินเทอร์เน็ต ในด้านต่าง ๆ คือ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง นั้น อาจทำให้คุณภาพด้านการศึกษาของเด็กไทยโดยเฉลี่ยคงจะดีขึ้นเพราะระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือในอีกทางหนึ่งก็อาจทำให้เกิดช่องว่างทางความรู้ระหว่างผู้รู้และไม่รู้กว้างมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แนวโน้มผลกระทบดังกล่าวแทบจะไม่ค่อยมีนัยสำคัญเท่าใดนัก

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่ผ่านมา และบทความที่เกี่ยวข้อง ต่าง ๆ นั้น ทำให้สามารถใช้เป็นแนวทางและข้อมูลที่จะสนับสนุนการกำหนดข้อสันนิษฐานเบื้องต้นของงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของเว็บไซต์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก” ดังนี้

1. จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสื่ออื่น ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ในการสื่อสารเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกนั้น พบว่ายังคงมีข้อบกพร่องในเรื่องความครอบคลุมของเนื้อหา และความรู้ ความเข้าใจของประชาชนต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว ซึ่งเกิดจากข้อจำกัดหลายประการ ที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ความรู้ ความเข้าใจของนักข่าว และการใช้แหล่งข่าวที่ไม่ครอบคลุมและไม่ตรงประเด็น แต่จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสื่อสารด้วยสื่ออินเทอร์เน็ตนั้น ซึ่งจะสามารถช่วยลดขั้นตอนของข้อจำกัดเช่นว่านี้ได้

ดังนั้น เชื่อว่าบทบาทของสื่ออินเทอร์เน็ตในการสื่อสารเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก จะสามารถสื่อสารประเด็นดังกล่าวได้ครบถ้วนตามที่ได้กำหนดกรอบของเนื้อหาไว้ในบทที่ 1 คือ 1) ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์และเทคนิคเกี่ยวกับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก 2) ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจ 3) มาตรการและการกำหนดนโยบาย 4) รายละเอียดเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกและข้อตกลงระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และ 5) อื่น ๆ

2. จากผลการศึกษาวิจัยก่อนหน้านี้ ที่เปรียบเทียบให้เห็นลักษณะการนำเสนอข่าวและการเลือกประเด็นเนื้อหาที่แตกต่างระหว่างสื่อมวลชนในประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา รวมทั้งปัญหาความแตกต่างกันในมุมมองเกี่ยวกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน

ดังนั้น ทำให้สามารถคาดหมายได้ว่าเว็บไซต์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกของประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนานั้นจะมีความแตกต่างกันโดยเปรียบเทียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นและรายละเอียดของเนื้อหา ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ